

Stronkmieren *Formica truncorum* in de kustduinen

In de Schoorlse Duinen van Staatsbos-beheer (gemeente Bergen in Noord-Holland) is op 13 oktober 2010 een nestje gevonden van de stronkmier *Formica truncorum* Fabricius (figuur 1). De stronkmier is een van de zeldzaamste mierensoorten van Nederland. Daarnaast heeft deze soort in Nederland de status van 'bedreigd tot bijna uitgestorven' en valt qua bescherming onder de Flora- en Faunawet.

Er is maar één gebied waar ze ook voorkomen en dat is in Overijssel (Van Loon 2004), waar ze eerst in Rijssen (1970) (inmiddels daar verdwenen) en later bij Ommen door Peter Boting werden ontdekt (Mabelis et al. 1986). In 1989 werden daar maar liefst 39 koepelnesten gevonden (Soesbergen 1990), waarna dit is afgenomen tot 16 nesten in 2004 (Mabelis & Chardon 2006). Een andere vindplaats waar ooit een keer een nest is gevonden, langs de A28 bij 't Harde (Veluwe), is eveneens verdwenen (Noordijk & Boer 2008).

Herkenning

Stronkmieren zijn gemakkelijk te onderscheiden van andere bosmieren (*Formica* subgenus *Formica*) (Boer 2010). De kop is meestal helemaal rood en dicht behaard; ook het eerste antennelid is dichtbehaard. Het nest is wat rommeliger en slordiger dan dat van andere bosmieren (figuur 2). Het doet een beetje denken aan de nesten van bloedrode roofmieren (*F. sanguinea*). Overigens zijn nesten vaak aan het oog onttrokken, omdat ze onder stenen of in- en onder omgevallen bomen of stobben zitten.

Oorsprong?

De vraag is (natuurlijk) hoe de stronkmier in Schoorl terecht is gekomen. Er kunnen hierover drie theorieën geformuleerd worden.

(1) De stronkmieren van Schoorl zijn een relictpopulatie. Van de kleine populatie uit de omgeving van Ommen wordt ook verondersteld dat het om een relictpopulatie gaat. In tegenstelling tot de Sallandse Heuvelrug, zijn de duinen van Schoorl jong. Bovendien waren de duinen hier in het begin van de vorige eeuw kale, stuivende duinen. Een bosmierenvriendelijke omgeving dus. Een relictpopulatie lijkt daarom niet aannemelijk.

(2) Een bevrucht stronkmierwijfje heeft Schoorl vliegend bereikt en is een kolonie begonnen. Van stronkmieren wordt aangenomen dat ze zich slecht verspreiden (Mabelis & Chardon 2006). Toch

1. Werkster van de stronkmier *Formica truncorum*. Foto: P. Boer
1. Worker of *Formica truncorum*.

2. Het gevonden nest van de stronkmier in de Schoorlse Duinen. Foto: P. Boer
2. The nest of *Formica truncorum* in the dunes of Schoorl.

hebben stronkmieren duidelijke en relatief hoge zwermvluchten (zie bijv. Soesbergen 1993). Mieren met dergelijke zwermvluchten kunnen zich in het algemeen goed verspreiden. Dat ze erg zeldzaam zijn in Noordwest-Europa zou kunnen komen doordat het vestigen van een nieuwe kolonie, om wat voor reden dan ook, veel moeizamer verloopt dan die van andere bosmierensoorten. Anderzijds lijkt het erg onwaarschijnlijk dat een bevrucht stronkmierwijfje helemaal uit Ommen, of van nog verder, is komen aanvliegen. Ommen ligt hemelsbreed 125 km van Schoorl en de dichtstbijzijnde andere vindplaatsen zijn Wallonië in het zuiden (Wegnez et al. 2010) en voorbij Bremen in het oosten (Sonnenburg 2005). **(3) De stronkmieren zijn met ingevoerde planten meegekomen.** De stronkmieren in Schoorl zijn gevonden in een aangeplant dennenbos. Een deel van het dennenbos in de buurt van het nest is jonger dan dertig jaar. Het plantgoed uit de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw is afkomstig uit Nederland; het lijkt dus

onwaarschijnlijk dat de stronkmieren met dit plantgoed zijn meegekomen. Een groot deel van het dennenbos is echter veel ouder. Er is in de vorige eeuw veel geëxperimenteerd met het aanplanten van diverse soorten dennenbomen (*Pinus* sp.) in de duinen.

Het achterhalen van de herkomst van die oudere dennen biedt mogelijk aanknopingspunten voor de herkomst van de stronkmieren. Archiefonderzoek heeft voorlopig nog niets opgeleverd, maar wordt voortgezet. Overigens bevinden de nesten in de omgeving van Ommen zich ook in (de buurt van) dennenbossen die zijn aangeplant, evenals het nest wat zich ooit bij 't Harde bevond. Suggesties en gegevens over de herkomst van dennen in Nederland zijn zeer welkom.

Literatuur

- Boer P 2010. Mieren van de Benelux. Stichting Jeugdbondsuitgeverij.
Mabelis AA, Boting PH, Dijkstra PJ & Zaaier PM 1986 De stronkmier (*Formica truncorum* Fabricius) toch inheems! (Hymenoptera):

- Formicidae). Entomologische Berichten 46: 173-175.
- Mabelis AA & Chardon JP 2006. Survival of the trunk ant (*Formica truncorum* Fabricius) in a patchy habitat. Myrmecological News 9: 1-11.
- Noordijk J & Boer P 2008. Mieren in veluwe-bermen: soortenrijkdom en aanbevelingen voor beheer (Hymenoptera: Formicidae). Nederlandse Faunistische Mededelingen 27: 23-50.
- Soesbergen M 1990. Inventarisatie van enkele zeldzame *Formica*-soorten in Boswachterij Ommen. Natura 1990: 106-108.
- Soesbergen M 1993. De bruidsvlucht van de Stronkmier. Natura 1993: 14-15.
- Sonnenburg H 2005. Die Ameisenfauna (Hymenoptera: Formicidae) Niedersachsens und Bremens. Braunschweiger Naturkundliche Schriften 7: 377-441.
- Van Loon AJ 2004. Mieren – Formicidae. In: De wespen en mieren van Nederland (Hymenoptera Aculeata) (Peeters TMJ, Van Achterberg C, Heitmans WRB, Klein W, Lefeber V, Van Loon AJ, Mabelis AA, Nieuwenhuijsen H, Reemer M, De Rond J, Smit J & Velthuis HHW eds): 227-263. Nederlandse Fauna 6. Nationaal Natuurhistorisch Museum, KNNV-Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.
- Wegnez P, Ignace D, De Greef S & Durieux G 2010. *Formica truncorum* Fabricius, 1804 une nouvelle espèce pour la myrmécofaune belge (Hymenoptera Formicidae). Bulletin S.R.B.E./K.B.V.E. 146: 15-18.

Peter Boer

Gemene Bos 12
1861 HG Bergen
p.boer@quicknet.nl

Summary

A nest of *Formica truncorum* in the coastal dunes of The Netherlands

A nest of *Formica truncorum* was discovered in the coastal dunes of The Netherlands close to Schoorl on 13.x.2010. This rare and protected ant species was previously only known from a small region in the province of Overijssel, around 125 km east from the new locality. The origin of *Formica truncorum* in the dunes remains uncertain, and several hypotheses are discussed. The nest might be part of a relict population, a fertilized female might have reached the site by flight, or a nest might have been introduced during the planting of pine trees.